

Izbira šolskih in obšolskih dejavnosti otrok s pomočjo odločitvenega modela

Matea Curkova¹, Vladislav Rajkovič²

¹Osnovna šola Ferda Vesela Šentvid pri Stični, 1296 Šentvid pri Stični 46, Slovenija, matea.curkova@guest.arnes.si

²Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kidričeva 55a, 4000 Kranj, Slovenija, vladislav.rajkovic@fov.uni-mb.si

Aktivnosti, s katerimi se ukvarjamo iz lastnega veselja, nam nudijo sprostitev, pomagajo razvijati različne spretnosti, širijo znanje in pomagajo pri pridobivanju novih izkušenj. Hkrati spoznavamo ljudi s podobnimi interesi in razvijamo svojo osebnost. Šole in druge organizacije ponujajo čedalje več raznovrstnih interesnih dejavnosti, starši in otroci pa se morajo odločiti in izbranim dejavnostim nameniti svojo energijo, čas in denar. Odločitev o izbiri interesne dejavnosti ni enostavna, saj temelji na presoji številnih kriterijev. Poleg tega je odločevalcev več in ti imajo lahko povsem različne interese. Pri tako kompleksnih odločitvah nam lahko pomaga strokovno pripravljen večparametrski odločitveni model. Uporaba le-tega omogoča kvalitetnejše svetovanje otrokom in staršem pri izbiri najprimernejših interesnih področij za otroka v okviru šolskih in obšolskih dejavnosti in nadaljnjo kvalitetno izbiro konkretne dejavnosti, ki se je bo otrok rad udeleževal ter bo vsaj delno v interesu staršev in v okviru njihovih finančnih in časovnih zmožnosti.

Ključne besede: osnovne šole, interesne dejavnosti, sistem za podporo odločanju, DEXi.

1 Uvod

Starši se zavedamo, kako pomembno je spodbujati otrokov razvoj, in to počnemo, kolikor pač znamo in zmoremo. Z odrasčanjem otroka se začnejo spreminjati tudi spodbude, ki jih otrok potrebuje, in pride čas, ko ga začnemo postopoma vključevati v dejavnosti, ki naše spodbude nadgrajujejo (Skalar, 1992; Stoppard, 1998). Otrok začne odkrivati lastne sposobnosti in želje ter s tem pripomore k zavednemu načinu razvijanja svojih sposobnosti in spretnosti.

Osnovna šola v okviru izbirnih vsebin v tretjem triletnju omogoča učencem izbor predmetov glede na njihov interes, z interesnimi dejavnostmi pa jim zagotavlja kvalitetno preživljanje prostega časa tako, da skrbi za bogatenje programov teh dejavnosti ter zagotavlja materialne, finančne in kadrovske pogoje zanje. Učenci v njih najdejo prostor za prostovoljno zbiranje ter druženje (ZRŠŠ, 2007).

Odločitev o izbiri interesne dejavnosti za otroka se ponavadi sprejme na začetku šolskega leta, vendar vsakoletna odločitev ni rutinska. Odločitev je dvostopenjska, kajti sprva se je potrebno odločiti za vrste interesnih dejavnosti, nato pa za konkretno šolsko oziroma obšolsko dejavnost. Otrok in njegovi starši se največkrat odločajo na podlagi pogovora. Hitreje se odločijo, če so njihovi interesi glede vrste dejavnosti skladni. Skupaj pregledajo ponudbo šolskih interesnih dejavnosti ter morebiti še obšolskih in ko starši pretehtajo še možnosti realizacije, se skupaj z otrokom odločijo, koliko interesnih dejavnosti bo otrok obiskoval in katere (Schwartz, 1996).

Ko se otrok odloča, v katere interesne dejavnosti naj se vključi, mu lahko starši pomagajo tako, da ga usmerjajo k raz-

misleku o tem, kaj si želi, kaj ga resnično zanima (Greenleaf, 1993). Pomembni nalogi staršev sta, da razlikujejo dejavnosti, ki otroka sproščajo, in tiste, ki ga dodatno obremenjujejo, ter da poskrbijo, da interesnih dejavnosti ne bo preveč. Otrok naj največ prostega časa preživi sproščeno v krogu družine ter s prijatelji (Horvat in Filipič, 2000; Južnič Sotlar, 2007).

2 Opredelitev odločitvenega problema

Prvo stopnjo v procesu odločanja predstavlja identifikacija problema. Opredelitev problema je rezultat spoznanja, da je nastopil odločitveni problem, ki je dovolj težak, da ga je smiselno reševati na sistematičen in organiziran način (Bohanec in Rajkovič, 1995).

Predmet odločanja je izbor najprimernejših vrst interesnih dejavnosti za učenca v šolski in obšolski obliki. Učencu morajo biti všeč, da jih bo z veseljem obiskoval, in zanje mora imeti ustrezne sposobnosti, da bo lahko pri njih uspešen. Prav tako morajo biti do neke mere všečne staršem, da bodo lahko v okviru svojih časovnih in finančnih zmožnosti omogočili otroku obisk le-teh.

Nekateri učenci in starši znajo opraviti kvaliteten izbor interesnih dejavnosti, pri nekaterih pa je le-ta zaradi različnih vzrokov otežen. V vsakem razredu je nekaj otrok, ki niso vključeni v nobeno interesno dejavnost. Horvat vidi razloge v tem, da ti otroci niso nikjer uspešni, da ne znajo najti nečesa, kar bi jih veselilo, ter da jih doma k temu ne spodbujajo (Horvat in Filipič, 2000). Vključitev v ustrezne interesne dejavnosti bi imela zanje veliko vzgojno vrednost, počutili bi se sprejete,

razvijali bi svojo ustvarjalnost in postajali notranje motivirani (Gomboc, 2007), toda predhodno je potrebno odkriti njihova močna interesna področja ter v ta proces aktivneje vključiti tudi starše.

V zadnjem triletju osnovnošolskega izobraževanja je opaziti manjši obisk interesnih dejavnosti. Razlogi se kažejo v tem, da učenci že z izbirnimi predmeti zadovoljijo svoj interes, da so v tem obdobju učno bolj obremenjeni (Drol Novak, 2007) ter da imajo nekatere interesne dejavnosti neustrezen termin.

Obstajajo tudi otroci, ki so zasičeni z interesnimi dejavnostmi. Starši jih preveč spodbujajo, pa tudi sami otroci si jih prizadevajo obiskovati čim več, ker imajo vzgled pri starših (Horvat in Filipič, 2000). Ti otroci imajo ponavadi veliko želja glede izbire interesnih dejavnosti in se skupaj s starši znajdejo pred dilemo, katere izbrati in katerih ne. Potrebno se je namreč odločiti, koliko interesnih dejavnosti naj bi obiskovali, da bi ob vsem še vedno imeli dovolj časa za sprostivne dejavnosti.

Begavčkom, otrokom, ki nimajo obstanka in se preizkušajo na veliko področjih, je prav tako potrebno pomagati odkriti njihova močna področja, njihovim staršem pa svetovati, da se z otrokom dogovorijo za redno obiskovanje izbrane dejavnosti ter da določijo čas, ko jo bodo smeli prenehati obiskovati, če si bodo to želeli. Na ta način bodo otroci prevzeli odgovornost za svoj interes ter se učili avtonomnosti. Je pa potrebno vedeti, da imajo otroci do desetega ali dvanajstega leta zelo raznolike interese, hkrati pa je vpliv njihovih vrstnikov na izbiro interesne dejavnosti zelo močan (Horvat in Filipič, 2000).

Izbor najprimernejše interesne dejavnosti ni preprost odločitveni problem, ker je pri tem potrebno upoštevati otrokove želje in sposobnosti, želje ter časovne in finančne zmožnosti staršev ter ponudbo šol in drugih organizacij. Uporaba odločitvenega modela za izbiro šolskih in obšolskih dejavnosti omogoča staršem in otroku sprejeti kvalitetnejše odločitve.

3 Interesne dejavnosti

V šoli so se postopoma oblikovale in razvijale različne oblike šolskih in obšolskih dejavnosti. Že v obdobju pred prvo svetovno vojno so v šolah obstajale dodatne dejavnosti, še bolj so se razmahnile med obema vojnama, posebno velik razcvet teh dejavnosti pa predstavlja obdobje po drugi svetovni vojni (Kornjanc, 2004).

V začetku petdesetih let 20. stoletja so v šole začeli uvajati tako imenovane svobodne in prostočasne dejavnosti. Izraze za te dejavnosti so postopoma spreminjali. Temeljno vodilo pedagogike prostega časa je *prostost, samoodločanje* in *samouresničitev* človeka v aktivnosti, ki jo opravlja. Skozi čas je tudi šola sprejela dejavnosti prostega časa za svojo nalogo. V prostovoljnih ali interesnih dejavnostih so učenci širili in poglobljali znanja in različne interese, predvsem v kulturnih in športnih dejavnostih (Balkovec Debevec, 2007).

Šolska zakonodaja, ki je nastala v samostojni Sloveniji po letu 1991, določa obvezni in razširjeni program. Slednji za učence in učenke ni obvezen, šola pa ga je dolžna ponuditi. Obvezni program za učence in učenke vključuje pouk obveznih in izbirnih predmetov, dneve dejavnosti ter ure oddelčne skupnosti. Razširjeni program pa obsega jutranje

varstvo, podaljšano bivanje, dodatni in dopolnilni pouk, interesne dejavnosti in šole v naravi (Zakon o osnovni šoli, 1996). Sodobna pedagoška večsmerna komunikacija v obveznem izobraževanju omogoča usklajevanje potreb družbe s potrebami in željami posameznika.

V osemletni osnovni šoli so imele interesne dejavnosti jasno vlogo in pomen, z uvedbo devetletke se je njihov pomen zmanjšal. Prednost so dobile novosti: nivojski pouk in izbirni predmeti. V zadnjem triletju so tudi organizacijske možnosti za izvajanje interesnih dejavnosti bistveno slabše. Sestava urnika je že brez njih povezana s precejšnjimi težavami (Gomboc, 2007).

3.1 Vrste interesnih dejavnosti glede na vsebino

Šole danes ponujajo različne vrste interesnih dejavnosti. Ponudba je odvisna od materialnih, kadrovskih in prostorskih pogojev šole. Po pregledu ponudbe interesnih dejavnosti številnih osnovnih šol po Sloveniji sem oblikovala pet interesnih področij. To so: glasbene dejavnosti, družboslovno-jezikovne dejavnosti, miselne dejavnosti, naravoslovno-tehnične dejavnosti in športne dejavnosti.

Glasbene interesne dejavnosti vzbujajo veselje in pozitivna čustva do glasbe, omogočajo petje, igranje, poustvarjanje in ustvarjanje glasbenih vsebin, zbujejo zanimanje za različne oblike glasbenega udejstvovanja ter oblikujejo pozitiven odnos do slovenske in svetovne glasbene kulture (Oblak idr., 2002). Najbolj razširjeni glasbeni dejavnosti sta zborovsko petje in učenje igranja na inštrument. Otroci pojejo v okviru šolskega zbora, cerkvenega zbora ali zborov ostalih ustanov. Vključujejo se tudi v vokalne skupine. V šoli se največkrat učijo igrati na Orffove inštrumente, na ostale pa v glasbeni šoli, kjer obiskujejo tudi nauk o glasbi. Tam lahko tudi skupno muzicirajo v komornih zasedbah ter orkestrih.

Ljubezen do jezika ter njegove sporočilnosti učenci spretno gojijo v jezikovnih interesnih dejavnostih. Na razredni stopnji so najpogosteje izvajane dejavnosti bralna značka, angleška bralna značka (The Reading badge) ter pravljlični krožek, na predmetni stopnji pa so zelo pogoste recitacijski, literarni, novinarski in dramski krožek ter šolski radio in šolska revija. Najpogosteje izvajane družboslovne interesne dejavnosti so zgodovinski, geografski in turistični krožek. Slavistično društvo Slovenije in Zavod Republike Slovenije za šolstvo vsako leto razpisujeta tekmovanje v znanju slovenščine, Zavod Republike Slovenije za šolstvo pa tudi tekmovanja v znanju angleškega in nemškega jezika ter geografije in zgodovine, zato se učenci na nekaterih šolah pripravljajo nanje v okviru družboslovno-jezikovnih interesnih dejavnosti.

Ena izmed najstarejših miselnih interesnih dejavnosti na šolah je šah, ki je vsebinsko neizčrpna, zgodovinsko dovršena strateška miselna igra. Tudi logika ima v prostoru miselnih interesnih dejavnosti dolgo tradicijo. S svojimi metodami in postopki uči ločevati pravilno sklepanje od napačnega. V obliki interesnih dejavnosti se učenci na nekaterih šolah pripravljajo tudi na tekmovanja v znanju: pod okriljem otroške revije Ciciban na tekmovanje Cici Vesela šola, z najstniško revijo PIL na tekmovanje Vesela šola, ki se je žal s šolskim

letom 2008/09 končalo, ter na medijsko znano tekmovanje v znanju – Sive celice.

Pri naravoslovnih interesnih dejavnostih učenci poglobljeno spoznavajo naravoslovne vsebine in se seznanjajo z raziskovalnimi metodami. Razvijajo svoje eksperimentalne sposobnosti in eksperimentalne pristope, kar vključuje postavljanje hipotez, opazovanje pojavov, preizkušanje, zbiranje, beleženje opažanj in rezultatov, sposobnost osmišljanja, predstavitev opažanj in rezultatov ter prepoznavanje soodvisnosti in povezovanje s teorijo in življenjskim okoljem (Ferbar idr., 2003). Pri tehničnih interesnih dejavnostih pa učenci iz različnih gradiv konstruirajo, načrtujejo, izdelujejo in vrednotijo uporabne predmete, modele tehničnih predmetov in makete (Florjančič, 2007). Na razredni stopnji sta najpogosteje organizirani naravoslovno-tehnični dejavnosti likovni krožek ter ročna dela, na predmetni stopnji pa likovni, računalniški, modelarski, fotokrožek ter interesne dejavnosti z vsebinami biologije, fizike, matematike in kemije, pri katerih se učenci pripravljajo na tekmovanja v znanju.

Športne interesne dejavnosti omogočajo razvoj motoričnih sposobnosti in spretnosti ter so pomembno gibalno oblikovanje osebnosti in odnosov med posamezniki. Prispevajo k skladnemu psihosocialnemu razvoju mladega človeka, sprotitvi in kompenzaciji negativnih učinkov večurnega sedenja s telesno aktivnostjo. Na razredni stopnji so športne interesne dejavnosti organizirane v obliki gibalnih uric oziroma športnega krožka. Poudarek je na usvajanju naravnih oblik gibanj in zadovoljevanju otrokove potrebe po gibanju in igri. Pogosto so organizirane tudi plesne dejavnosti. Na predmetni stopnji pa prevladujejo interesne dejavnosti moštvenih iger, kot so odbojka, nogomet, rokomet in košarka, pa tudi ples, gimnastika in športno plezanje. Učenci lahko svoje znanje in sposobnosti pokažejo tudi na šolskih športnih tekmovanjih in prireditvah.

3.2 Vrste interesnih dejavnosti glede na kraj izvajanja

Interesne dejavnosti glede na kraj izvajanja delimo na šolske in občolske dejavnosti. Šolske interesne dejavnosti organizira šola izven šolskega pouka, z namenom, da omogoči odkrivanje in razvijanje učenčevih interesov, da učence praktično uvaja v življenje in jih s tem usposablja za koristno in zdravo preživljanje prostega časa. Šola jim s pomočjo mentorjev pomaga pri izboru dejavnosti. Učenci se vanje vključujejo prostovoljno in pri njih niso ocenjevani. Za posamezni razred sta za izvajanje interesnih dejavnosti v predmetniku določeni dve uri tedensko. Financiranje je zagotovljeno iz sredstev državnega proračuna. V primeru, da šola v dogovoru z občino ponudi učencem večje število ur interesnih dejavnosti, se to obravnava kot nadstandard in te dodatne ure financira občina. Del stroškov za nadstandardni program lahko krijejo tudi starši, če to želijo (ZRSS, 2006).

Število ponujenih šolskih interesnih dejavnosti se od šole do šole razlikuje. Nekatere šole ponujajo širok izbor, druge ožjega. Interesne dejavnosti se izvajajo pred poukom ali po njem, so brezplačne, prevoz učencev vozačev pa je največkrat urejen s šolskim prevozom. Na vrsto in število interesnih dejavnosti v veliki meri vpliva interes učiteljev in učencev ter tradicija šole in šolskega okolja. Na razredni stopnji prevladuje ponudba jezikovnih dejavnosti, športnih in tehničnih dejavnosti, na predmetni stopnji pa so močno zastopane športne, jezikovne ter naravoslovno-tehnične dejavnosti. Miselne dejavnosti so enakomerno zastopane na obeh stopnjah ter največkrat potekajo v obliki priprav na tekmovanja.

Obšolske interesne dejavnosti se izvajajo v popoldanskem času v prostorih šole ali izven nje. Ponavadi so plačljive, starši morajo sami poskrbeti za prevoz otrok na dejavnost ter kupiti potrebne pripomočke. V mestih je ponudba raznovrstnih

Tabela 1: Pregled kriterijev ocene otrokovih sposobnosti za posamezne dejavnosti

OTROKOVE SPOSOBNOSTI ZA				
GLASBENE DEJAVNOSTI	DRUŽBOSLOVNO-JEZIKOVNE DEJAVNOSTI	MISELNE DEJAVNOSTI	NARAVOSLOVNO-TEHNIČNE DEJAVNOSTI	ŠPORTNE DEJAVNOSTI
ritmične sposobnosti	sposobnosti sprejemanja besedil	sposobnosti miselnih predstav	miselne sposobnosti	informacijska komponenta motoričnih spretnosti
melodične sposobnosti	sposobnosti tvorjenja besedil	sposobnosti pomnjenja in priklica znanj	raziskovalne spretnosti	energijska komponenta motoričnih spretnosti
	ustvarjalnost	sposobnosti ustvarjalnega mišljenja	motorične spretnosti	
		sposobnosti izražanja	spretnosti sporočanja	

obšolskih dejavnosti zelo pestra, v večjih krajih se ponudba iz leta v leto povečuje, na podeželju pa še vedno prevladujejo kulturno- umetniška in pevka društva ter gasilstvo.

4 Izgradnja odločitvenega modela

Odločitveni model za izbiro šolskih in obšolskih interesnih dejavnosti je zgrajen s pomočjo slovenskega računalniškega programa DEXi, ki omogoča kvalitativno večparametrsko modeliranje.

4.1 Opredelitev, strukturiranje in opis kriterijev

Da bi izbrali najprimernejše vrste interesnih dejavnosti, moramo opredeliti vse dejavnike, ki vplivajo na to odločitev (Bohanec, 2006). Sprva je bil sestavljen spisek kriterijev, ki jih je potrebno upoštevati pri odločanju. S pomočjo programa DEXi je nato sledila hierarhična ureditev kriterijev, ki je upoštevala medsebojne odvisnosti in vsebinske povezave. Nepomembni kriteriji so bili zavrženi, prav tako tisti, ki so bili izraženi z ostalimi kriteriji. Rezultat ureditve je nastanek drevesa kriterijev, ki ga sestavljajo trije najpomembnejši kriteriji: otrokove sposobnosti, otrokov interes in interes staršev.

Prvi glavni kriterij otrokove sposobnosti se deli na *podkriterije*, ki so vezani na posamezno vrsto interesnih dejavnosti. Prikazani so v spodnji tabeli. Otrokove sposobnosti oceni učitelj s pomočjo različnih nalog, ugotovitve pa poda z izpolnitvijo izdelanega vprašalnika za učitelje.

Drugi glavni kriterij odločitvenega modela je otrokov interes. Oceno otrokovega interesa za posamezno dejavnost izpeljemo s pomočjo štirih podkriterijev. To so: *dejavnost*, *čas*, *druženje* in *kraj*. Ocena posameznega podkriterija je pridobljena s primerjavo otrokovih želja ter dejanskih zahtev posamezne dejavnosti glede časa, kraja in načina izvedbe ter socialnega udejstvovanja.

Podatke o otrokovem interesu pridobimo s pomočjo izdelanega vprašalnika za učence ter priloge za lažje prepoznavanje sklopov interesnih dejavnosti. Ker učenci prve triade niso sposobni samostojno izpolniti vprašalnika, ga izpolnijo z učiteljevo pomočjo.

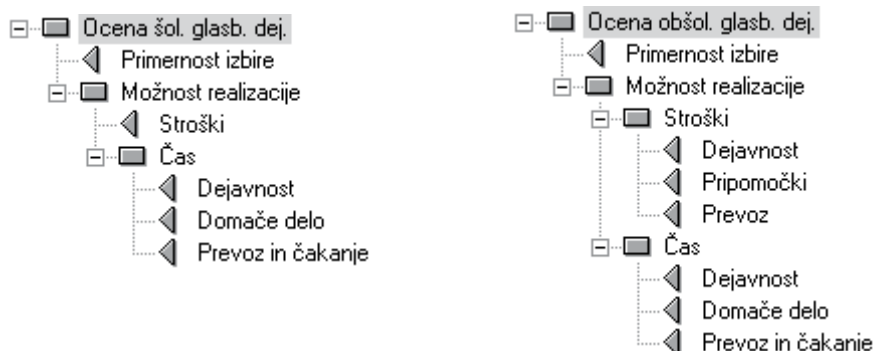
Tretji glavni kriterij pa je interes staršev. Starši s pomočjo vprašalnika in priloge opredelijo svoj interes za otrokovo obiskovanje posamezne interesne dejavnosti. Ta kriterij zaradi večje časovne in finančne obremenitve staršev močno vpliva na oceno izbire otrokovih obšolskih dejavnosti.

Ocena izbire posamezne vrste interesnih dejavnosti je osnovana na podlagi 12 osnovnih kriterijev ter 6 izpeljanih. Primer drevesa kriterijev za oceno izbire ene izmed petih skupin interesnih dejavnosti prikazuje slika 1.

Drevo kriterijev

Kriterij	Opis
Ocena glasbenih dejavnosti	Učenje igranja na inštrumente, petje, spoznavanje nauka o glasbi, poustvarjanje glasbe v skupinah in orkestrih.
Glasbene sposobnosti	Ocena otrokovih glasbenih sposobnosti.
Ritmične	Zaznavanje dolžin tonov, zmožnost pravilnega ponavljanja in zaključevanja ritmičnih fraz, zaznavanje razlik med ritmičnimi vzorci.
Melodične	Zaznavanje višin tonov, zmožnost pravilnega ponavljanja in zaključevanja melodičnih fraz, zaznavanje razlik med melodičnimi vzorci.
Otrokov interes	Ocena otrokovega interesa za obiskovanje glasbenih dejavnosti.
Dejavnost	Otrokova ocena dejavnosti.
Želja	Otrokova želja za ukvarjanje z glasbenimi dejavnostmi.
Zahtevnost	Otrokova želja glede zahtevnosti programa glasbenih dejavnosti.
Način dela	Otrokova želja glede načina dela pri glasbenih dejavnostih.
Čas	Otrokova ocena časa.
Dejavnost	Prosti čas, ki ga je otrok pripravljen nameniti za obiskovanje glasbenih dejavnosti.
Domača obveznost	Prosti čas, ki ga je otrok pripravljen nameniti za domače delo.
Druženje	Otrokova ocena druženja.
Prijateljica	Otrokova želja glede načina vključevanja v glasbene dejavnosti.
Srečanja	Otrokova želja glede udeleževanja srečanj z otroki s podobnimi interesi.
Tekmovanja	Otrokova želja glede sodelovanja na različnih tekmovanjih.
Kraj	Otrokova ocena kraja izvedbe.
Interes staršev	Interes staršev za otrokovo obiskovanje glasbenih dejavnosti.

Slika 1: Pregled in opis kriterijev za oceno izbire glasbenih interesnih dejavnosti

Slika 2: Pregled kriterijev za oceno izbire šolskih in obšolskih glasbenih dejavnosti

Zaloga vrednosti

Kriterij	Zaloga vrednosti
Ocena glasbenih dejavnosti	neprimerne; delno primerne; primerne; zelo primerne
Glasbene sposobnosti	šibke; majhne; ustrezne; odlične
Ritmične	šibke; zmerno; zelo dobre; odlične
Melodične	šibke; zmerno; zelo dobre; odlične
Otrokov interes	ga ni; majhen; večji; zelo velik
Dejavnost	neprimerna; primerna; zelo primerna
Želja	je ni; majhna; velika; zelo velika
Zahtevnost	majhna; zmerno; velika
Način dela	v večji skupini; v manjši skupini; individualen
Čas	premalo; dovolj; odličen
Dejavnost	nič; eno šolsko uro na teden; dve šolski uri na teden; več kot dve šolski uri na teden
Domača obveznost	nič; do ene ure na teden; od ene do dveh ur na teden; več kot dve uri na teden
Druženje	neprimerno; manj primerno; primerno; zelo primerno
Prijatelj/ica	je potreben/na; dovolj je znanec/ka; ni nujen/a
Srečanja	ne bi udeleževal/a; redko obiskoval/a; pogosto obiskoval/a
Tekmovanja	ne bi udeleževal/a; redko obiskoval/a; pogosto obiskoval/a
Kraj	v naravi; delno v naravi; v zaprtem prostoru
Interes staršev	ga ni; majhen; večji; zelo velik

Slika 3: Pregled zalog vrednosti kriterijev za oceno izbire glasbenih dejavnosti

Tabele odločitvenih pravil

	Glasbene sposobnosti	Otrokov interes	Interes staršev	Ocena glasbenih dejavnosti
	37%	44%	19%	
1 šibke		<=večji	*	neprimerne
2 šibke		*	<=majhen	neprimerne
3 *		ga ni	*	neprimerne
4 šibke		zelo velik	>=večji	delno primerne
5 majhne		majhen:večji	<=majhen	delno primerne
6 majhne:ustrezne		majhen	*	delno primerne
7 >=majhne		>=majhen	ga ni	delno primerne
8 majhne		>=večji	>=večji	primerne
9 majhne:ustrezne		večji	>=večji	primerne
10 majhne:ustrezne		>=večji	večji	primerne
11 majhne		zelo velik	>=majhen	primerne
12 majhne:ustrezne		zelo velik	majhen:večji	primerne
13 >=majhne		zelo velik	majhen	primerne
14 ustrezne		večji	>=majhen	primerne
15 ustrezne		>=večji	majhen:večji	primerne
16 >=ustrezne		>=večji	majhen	primerne
17 odlične		majhen	>=majhen	primerne
18 odlične		>=majhen	majhen	primerne
19 >=ustrezne		zelo velik	zelo velik	zelo primerne
20 odlične		>=večji	>=večji	zelo primerne

Slika 4: Pregled agregiranih pravil za oceno izbire glasbenih dejavnosti

V nadaljevanju sta bili oblikovani drevesi kriterijev za oceno izbire šolskih in obšolskih interesnih dejavnosti. Ocena izbire šolskih interesnih dejavnosti je osnovana na podlagi 5 osnovnih kriterijev ter 3 izpeljanih, ocena izbire obšolskih pa na podlagi 7 osnovnih kriterijev ter 4 izpeljanih.

4.2 Zaloga vrednosti in odločitvena pravila

Pri metodi DEX so zaloga vrednosti sestavljene iz besed ali numeričnih intervalov. Merska lestvica je urejena od manj zaželeno do bolj zaželeno vrednosti. Pri metodi DEX to sicer ni nujno, je pa dobrodošlo za lažjo kontrolo konsistentnosti odločitvenih pravil in lahko bistveno pohitri postopek zajemanja funkcij koristnosti (Bohanec in Rajkovič, 1995).

Štiristopenjska merska lestvica je bila uporabljena pri oceni izbire posamezne vrste interesne dejavnosti, pri zalogah vrednosti glavnih kriterijev ter pri nekaterih podkriterijih, npr. želja, trajanje dejavnosti, domača obveznost. Pri ostalih kriterijih je bila uporabljena tristopenjska merska lestvica.

Naslednja faza odločitvenega procesa je definiranje funkcij, ki opredeljujejo vpliv nižje ležečih kriterijev na tiste, ki so višje v drevesu, prav vse do korena drevesa, ki predstavlja končno oceno variant. Funkcije koristnosti so predstavljene s preprostimi odločitvenimi pravili tipa »če – potem« v obliki tabele. Tabela je bila izpolnjena s pomočjo utežne vsote. Za vsako kombinacijo zaloga vrednosti podkriterijev je bila določena ocena.

Slika 4 prikazuje tabelo agregiranih odločitvenih pravil za glavne kriterije, ki je enaka za vse vrste interesnih dejavnosti.

Iz nje je razvidno, da je ne glede na interes staršev posamezna vrsta interesnih dejavnosti za učenca neprimerna, če zanj nima interesa. Prav tako je neprimerna, če ima učenec šibke sposobnosti in manjši interes. V primeru učenčevega zelo velikega interesa ter večjega interesa staršev pa postane delno primerna. V kolikor starši ne pokažejo interesa za posamezno vrsto dejavnosti, je za učenca le delno primerna. Zelo primerna pa postane že ob ustreznih sposobnostih učenca ter zelo velikem interesu učenca in staršev.

Potem ko so bila določena odločitvena pravila za oceno posamezne vrste interesne dejavnosti, so bila oblikovana še za **oceno šolskih ter občolskih dejavnosti**. Pri obeh modelih so uporabljena enaka odločitvena pravila za glavna kriterija ter podkriterija *finančni stroški* ter *čas*.

Modela se razlikujeta le v tem, da se pri oceni občolskih interesnih dejavnosti podkriterij *finančni stroški* nadalje deli na tri kriterije, pri oceni šolskih interesnih dejavnosti pa nadaljnja delitev ni potrebna.

Iz pregleda agregiranih odločitvenih pravil je razvidno, da so finančni stroški za obiskovanje občolske interesne dejavnosti preveliki, če so stroški za plačilo dejavnosti, stroški za nakup pripomočkov ali stroški prevoza preveliki. V primeru, da so stroški posameznih kriterijev le delno sprejemljivi, se otrok in starši odločijo za cenejšo obliko.

5 Rezultati vrednotenja

Model je bil preizkušen dvakrat in sicer na vzorcu 26 otrok, starih od 9 do 11 let. Pri tem smo ocenili:

1. Glasbene dejavnosti so za 7 učencev zelo primerne, za 5 pa primerne.
2. Družboslovno-jezikovne dejavnosti so za 4 učence zelo primerne, za 5 pa primerne.
3. Miselne dejavnosti so za 2 učenca zelo primerne, za 8 pa primerne.
4. Naravoslovno-tehnične dejavnosti so za 5 učencev zelo primerne, za 8 pa primerne.
5. Športne dejavnosti pa so za kar 19 učencev zelo primerne, za 4 pa primerne.
6. Glasbene dejavnosti so neprimerne za 12 učencev, družboslovno-jezikovne dejavnosti ter miselne dejavnosti za 9 učencev in naravoslovno-tehnične dejavnosti za 4 učence. Športne dejavnosti niso neprimerne za nikogar.

Natančneje si oglejmo rezultate vrednotenja in analizo rezultatov za štiri učence.

Za *Učenca 7* so primerne športne dejavnosti, zato je priporočljiva vključitev v šolsko športno dejavnost (Slika 7). Model je ocenil, da so glasbene, miselne in naravoslovno-tehnične dejavnosti zanj neprimerne, družboslovno-jezikovne pa le delno primerne.

Po oceni modela so za *Učenca 8* vse vrste interesnih dejavnosti zelo primerne, zato so zanj vse šolske interesne dejavnosti zelo primerne, delno primerne pa so občolske dejavnosti iz glasbenega, družboslovno-jezikovnega in športnega področja.

Za *Učenca 12* so zelo primerne športne interesne dejavnosti. Primerne dejavnosti pa so miselne dejavnosti. Ti dve vrsti interesnih dejavnosti sta zelo primerni v šolski obliki, v občolski pa le delno primerni.

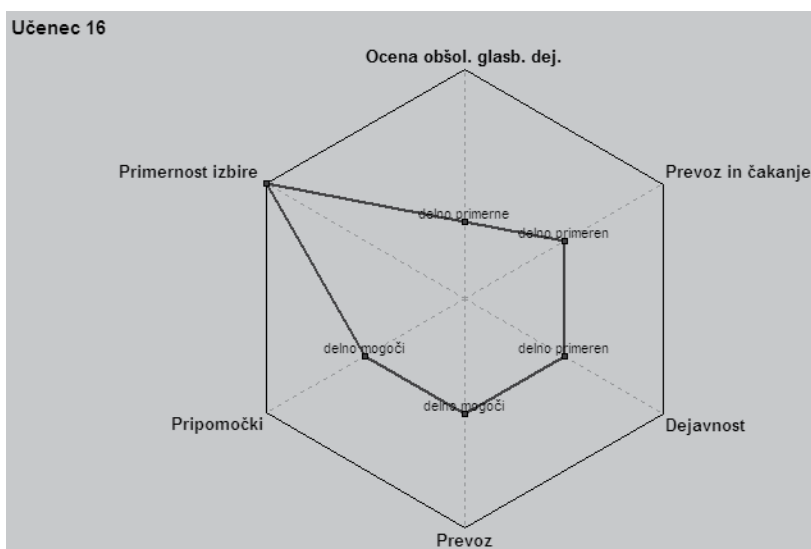
Tabele odločitvenih pravil

	Primernost izbire	Možnost realizacije	Ocena šol. glasb. dej.
	44%	56%	
1	neprimerna	*	neprimerne
2	*	ni možna	neprimerne
3	>=delno primerna	delno možna	delno primerne
4	delno primerna	>=možna	primerne
5	delno primerna:primerna	možna	primerne
6	>=primerna	odlična	<u>zelo primere</u>
7	<u>zelo primerna</u>	>=možna	<u>zelo primere</u>

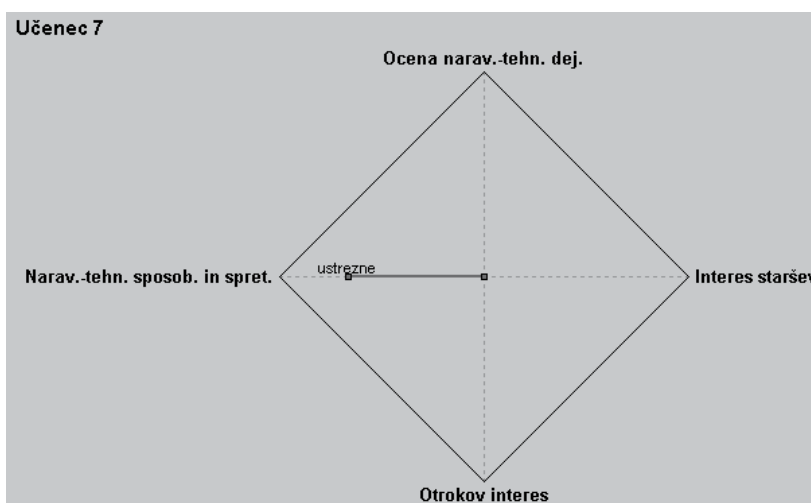
Slika 5: Pregled agregiranih pravil za oceno izbire šolskih glasbenih dejavnosti

	Dejavnost	Pripomočki	Prevoz	Stroški
	35%	29%	35%	
1	preveliki	*	*	preveliki
2	*	preveliki	*	preveliki
3	*	*	preveliki	preveliki
4	delno mogoči	>=delno mogoči	>=delno mogoči	delno mogoči
5	>=delno mogoči	>=delno mogoči	delno mogoči	delno mogoči
6	<u>niso ovira</u>	>=delno mogoči	<u>niso ovira</u>	<u>niso ovira</u>

Slika 6: Pregled agregiranih pravil za oceno finančnih stroškov pri obiskovanju občolskih interesnih dejavnosti

Slika 7: Rezultati vrednotenja ocene šolskih športnih dejavnosti za Učenca 7

Slika 8: Rezultati vrednotenja ocene obšolskih glasbenih dejavnosti za Učenca 16

Zelo primerne dejavnosti za Učenca 16 so iz vrst glasbenih in družboslovno-jezikovnih dejavnosti. V šolski obliki sta obe vrsti zelo primerni, glasbena dejavnost je delno primerna tudi v obšolski obliki (slika 8). Primerna dejavnost pa je šolska miselna dejavnost.

6 Analiza rezultatov

Rezultati vrednotenja nam služijo kot pomoč pri sprejemanju odločitev. Če se želimo odločiti čim bolje, pa je potrebno dobljene rezultate vrednotenja analizirati in razložiti. Program DEXi nam to omogoča s pomočjo »kaj če« analize.

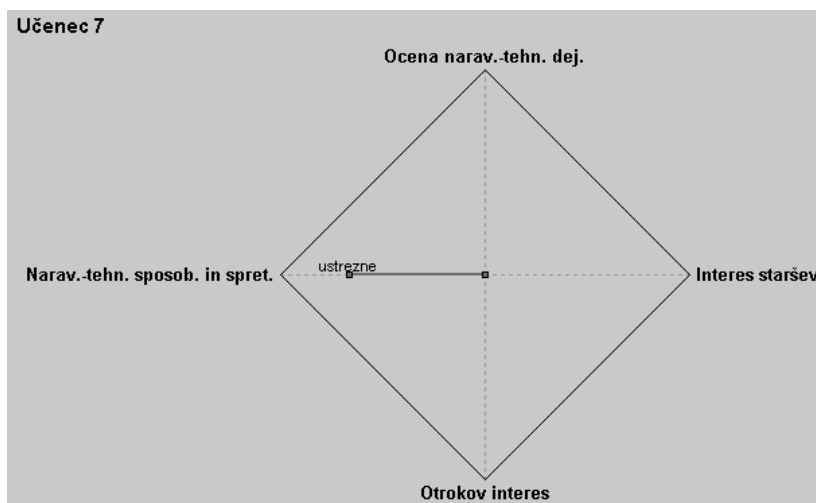
Učenec 7 ima slabše motorične sposobnosti, vendar zelo velik interes za obiskovanje športnih dejavnosti. Model je ocenil, da je šolska športna interesna dejavnost zanj zelo primerna, ker bo pripomogla k izboljšanju teh njegovih sposobnosti.

Glede na to, da je model ocenil, da ima ustrezne sposobnosti za miselne in naravoslovno-tehnične dejavnosti (slika 9), ga je smiselno navdušiti za katero izmed njih.

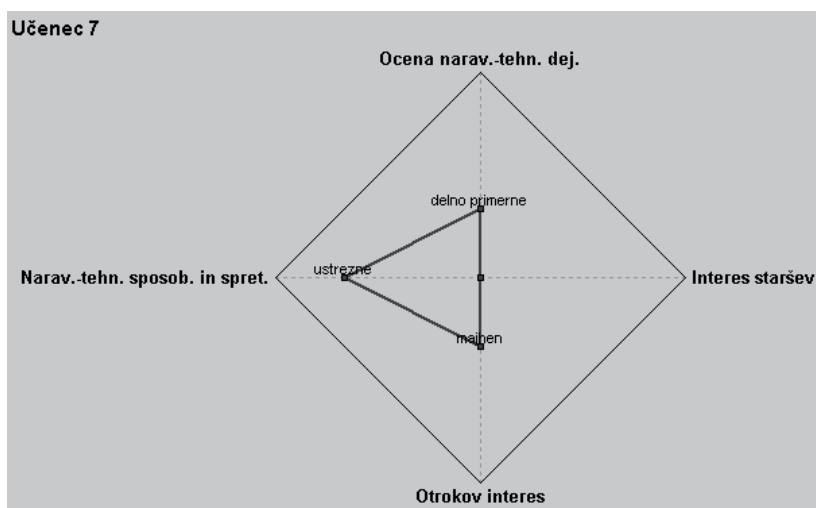
Žal ima večjo podporo staršev le pri športnih dejavnostih. V kolikor bi pokazal vsaj manjši interes za obiskovanje šolske naravoslovno-tehnične dejavnosti, bi zanj postala delno primerna (slika 10).

Zanj se predlaga vključitev v šolsko športno dejavnost. Ker ima dobro razvito finomotoriko in si želi delati v manjši skupini, bi ga lahko spodbudili tudi k obiskovanju tehnične interesne dejavnosti.

Učenec 8 je primer učenca, ki je na vseh področjih odličen, zanimajo ga različna interesna področja in ima veliko podporo staršev. V takem primeru je potrebno učencu in staršem pomagati zožiti interesna področja in učenca usmeriti v obšolsko interesno dejavnost. Model je ocenil, da so zanj zelo primerne šolske interesne dejavnosti z vseh petih področij,

Slika 9: Rezultati vrednotenja ocene narav.-tehn. dejavnosti za Učenca 7

Slika 10: Izboljšani rezultati vrednotenja ocene narav.-tehn. dejavnosti za Učenca 7

delno primerne pa občolske glasbene (slika 11), družboslovno-jezikovne in športne dejavnosti.

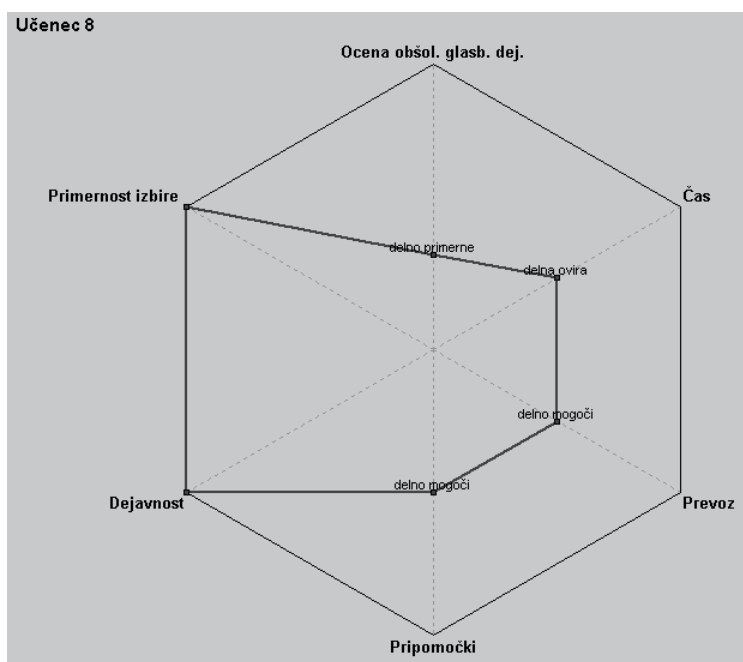
Zelo velik interes za obiskovanje glasbenih dejavnosti so pokazali tako starši kot učenec. V primeru, da stroški za prevoz otroka na interesno dejavnost ne bi več predstavljali ovire, postane občolska glasbena dejavnost zanj zelo primerna (slika 12).

Za športne dejavnosti imajo starši malce manjši interes kot za glasbene dejavnosti. Toda tudi v tem primeru lahko občolska športna dejavnost postane zelo primerna, če stroški prevoza ne bi več predstavljali ovire. Glede na to, da je v bližnjem večjem kraju glasbena šola in da je število prevozov na to dejavnost manjše kot število prevozov na treninge in tekme, če bi učenec izbral občolsko športno dejavnost, je primernejše, da učenec obiskuje občolsko glasbeno dejavnost. *Učenec 8* lahko poleg nje izbere še šolsko športno dejavnost ter eno izmed ponujenih družboslovno-jezikovnih in miselnih dejavnosti.

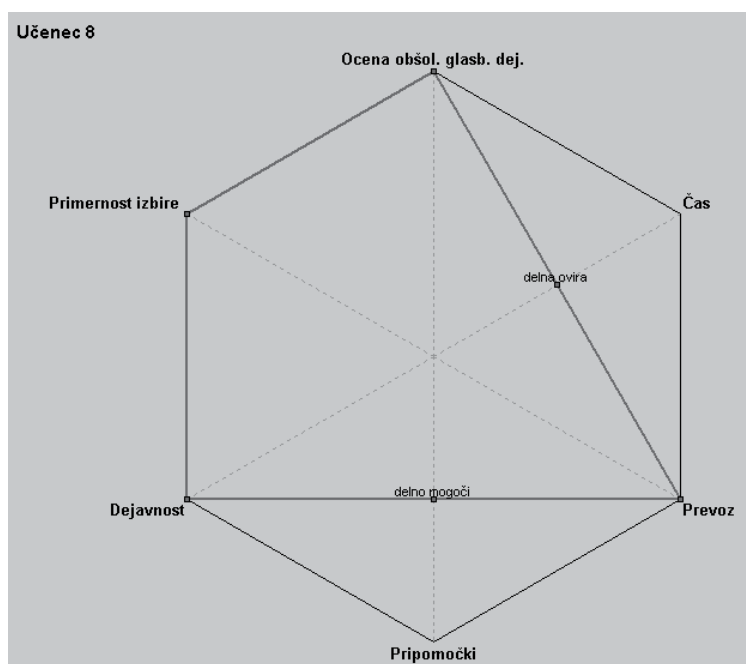
Učenec 12 ima odlične sposobnosti in spretnosti za ukvarjanje z vsemi vrstami interesnih dejavnosti razen z glasbenimi. Zelo velik interes kaže za športne dejavnosti, večjega pa za družboslovno-jezikovne dejavnosti (slika 13). Starši se bolj navdušujejo za športne in miselne dejavnosti.

Model ocenjuje, da so zanj zelo primerne šolske športne in šolske miselne dejavnosti. Zaradi večjega interesa staršev za ti dve vrsti dejavnosti sta delno mogoči tudi v občolski obliki. Ker *Učenec 12* kaže zelo velik interes za športne dejavnosti in večjega tudi starši, bi bilo smotno ponovno premisliti glede finančne in časovne obveze v primeru obiskovanja občolske športne dejavnosti. Zaradi premajhnega interesa otroka se ne priporoča občolska miselna dejavnost.

Če naredimo »kaj če« analizo v primeru družboslovno-jezikovnih dejavnosti, ugotovimo, da v kolikor bi starši pokazali vsaj manjši interes za družboslovno-jezikovne dejavnosti, bi postala ta dejavnost za *Učenca 12* primerna (slika 14).

Slika 11: Rezultati vrednotenja ocene obšolskih glasbenih dejavnosti za Učenca 8

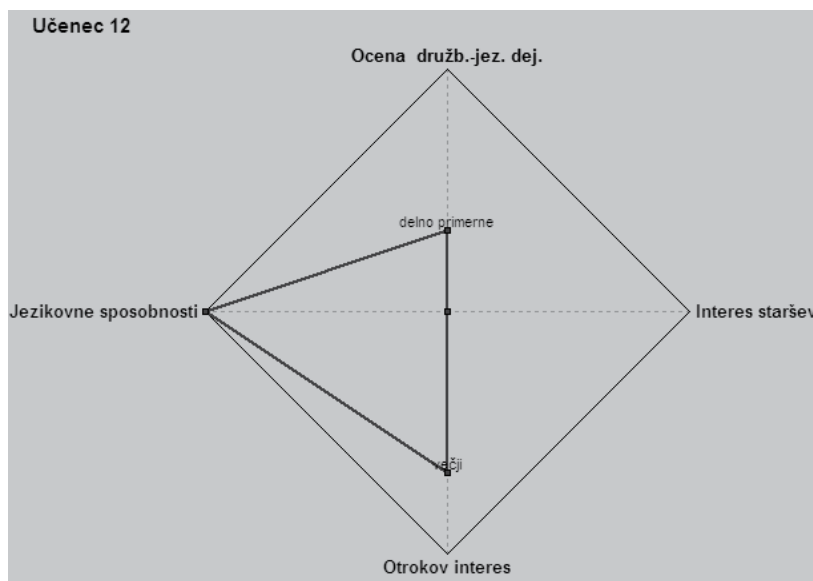
Slika 12: Izboljšani rezultati vrednotenja ocene obšolskih glasbenih dejavnosti za Učenca 8

Vsekakor je zelo primerno, da se *Učenec 12* vključi v športno interesno dejavnost. Če pa si želi obiskovati še eno interesno dejavnost, se priporoča, da izbira med šolskimi družboslovno-jezikovnimi in miselnimi dejavnostmi.

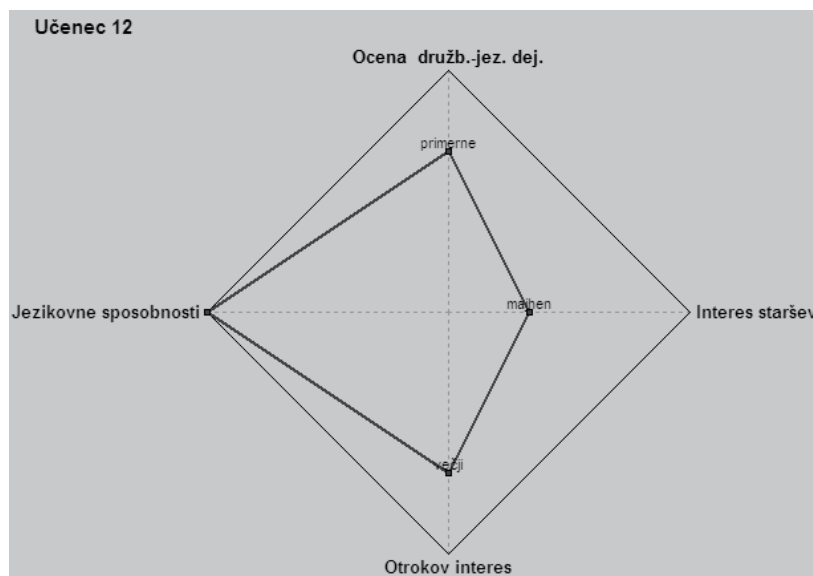
Učenec 16 ima odlične glasbene sposobnosti in zelo velik interes za obiskovanje glasbenih dejavnosti. Model je ocenil,

da je zanj obiskovanje šolskih glasbenih dejavnosti zelo primerno, obšolskih pa le delno primerno (slika 15).

Prav tako so zanj zelo primerne družboslovno-jezikovne interesne dejavnosti. Za obe vrsti ima tudi večjo podporo staršev. Miselne dejavnosti so zanj primerne. Predlaga se ponovni premislek glede vključitve *Učenca 16* v obšolsko glasbeno

Slika 13: Rezultati vrednotenja ocene družboslovno-jezikovnih dejavnosti za Učenca 12

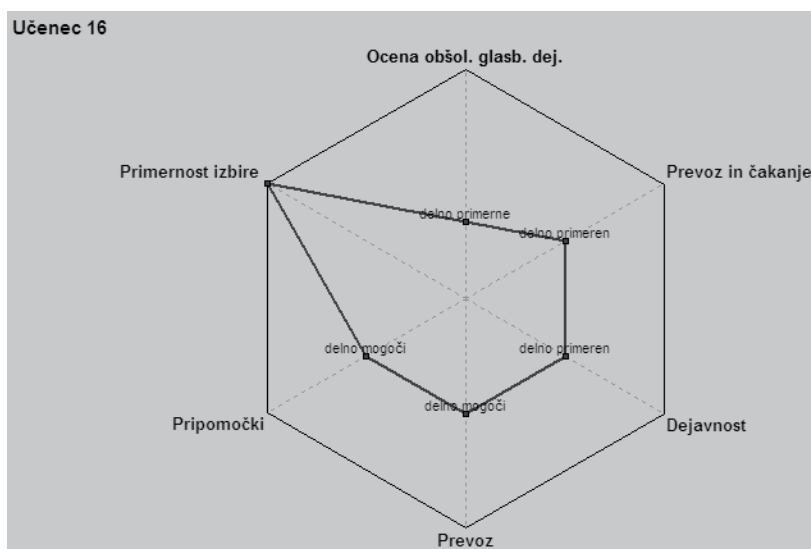
Slika 14: Izboljšani rezultati vrednotenja ocene družb.-jez. dejavnosti za Učenca 12

dejavnost. V kolikor bi stroški prevoza postali sprejemljivi, model ocenjuje, da lahko ta vrsta dejavnosti zanj postane zelo primerna (slika 16).

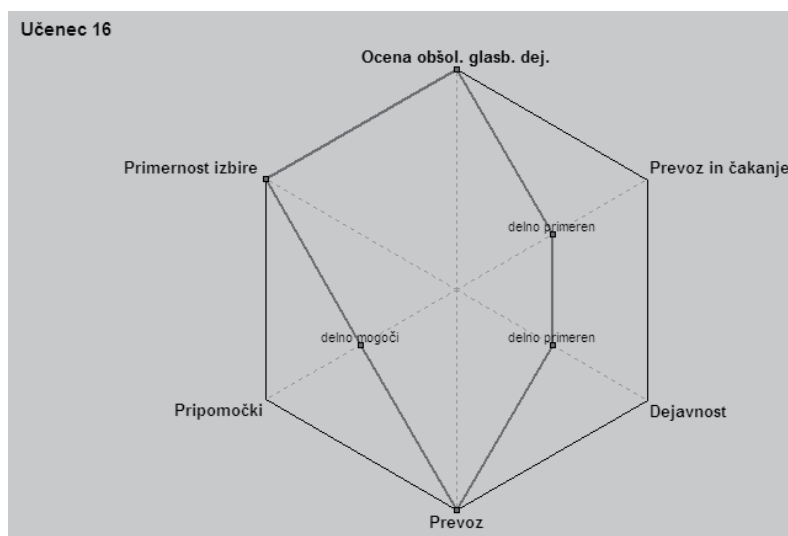
V primeru, da se starši z otrokom odločijo za obiskovanje šolske glasbene dejavnosti, je zelo primerno, da se *Učenec 16* vključi še v družboslovno-jezikovno interesno dejavnost ter, v kolikor želi, izbere še miselno ali športno dejavnost. Model je sicer ocenil, da je zaradi nezainteresiranosti staršev športna dejavnost zanj le delno primerna, toda *Učenec 16* je zanj pokazal večji interes.

7 Uporaba rezultatov v praksi

Učenec 7 je v šolskem letu 2005/06 obiskoval 4. razred osemletke. Obiskoval je le družboslovno-jezikovno dejavnost, ki ima na šoli že dolgoletno tradicijo in jo obiskujejo vsi učenci razredne stopnje. Ker v tistem letu ni bilo ponudbe šolskih športnih dejavnosti za njegovo starost, jih ni mogel obiskovati. Podobno je bilo tudi naslednje šolsko leto, vendar se to leto ni vključil v nobeno interesno dejavnost. V 7. razredu si je izbral

Slika 15: Rezultati vrednotenja ocene obšolskih glasbenih dejavnosti za Učenca 16

Slika 16: Izboljšani rezultati vrednotenja ocene obšol. glasb. dejavnosti za Učenca 16

le izbirni predmet s področja športa, v šolskem letu 2008/09 pa se je vključil še v šolsko športno dejavnost.

Učenec 8 je kot tretješolec v šolskem letu 2005/06 obiskoval obšolsko glasbeno dejavnost ter družboslovno-jezikovno dejavnost. V naslednjem letu se je vključil v prej omenjeni dejavnosti in še v obšolsko športno dejavnost. V petem razredu se je vključil še v šolsko športno dejavnost in tako obiskoval štiri interesne dejavnosti. V šolskem letu 2008/09 pa je opustil obšolsko športno dejavnost in jo nadomestil še z eno šolsko družboslovno-jezikovno dejavnostjo.

Učenec 12 je v šolskih letih 2005/06 in 2006/07 obiskoval obšolsko športno dejavnost ter šolsko družboslovno-jezikovno dejavnost. V petem razredu je družboslovno-jezikovno dejavnost nadomestil s šolsko športno dejavnostjo, ker je bila za

njegovo starostno obdobje ponujena. S tem izborom je nadaljeval tudi v sedmem razredu devetletke.

Učenec 16 je v petem razredu devetletke izbral šolsko glasbeno in kar dve šolski družboslovno-jezikovni dejavnosti. Čeprav je model ocenil, da so športne dejavnosti zanj le delno primerne (nezainteresiranost staršev), se je vključil tudi v šolsko športno dejavnost. V šolskem letu 2008/09 je eno izmed družboslovno-jezikovnih dejavnosti opustil.

8 Zaključek

Kot je razvidno iz uporabe rezultatov odločitvenega modela za izbiro šolskih in obšolskih interesnih dejavnosti, je ta model pokazal, da pripomore h kvalitetnejši odločitvi otroka in star-

šev glede izbire interesnih dejavnosti. Pomaga odkrivati otrokove nadarjenosti in želje. Vključuje interes staršev ter njihove finančne in časovne zmožnosti. Tudi učitelju kot svetovalcu daje večjo vlogo. Z njegovo pomočjo je možno otrokom in staršem svetovati najustreznejše vrste interesnih dejavnosti za kvalitetno preživljanje prostega časa. Računalniška obdelava podatkov s programom DEXi pa omogoča grafično prikazovanje rezultatov in kritičen pogovor s starši in otrokom ob »kaj če« analizi.

Interesne dejavnosti predstavljajo pomemben del vseživljenjskega učenja in šole se morajo tega zavedati. Vsebinsko-organizacijski model interesnih dejavnosti (ZRŠŠ, 2007) priporoča, da naj bi šola imenovala vodjo interesnih dejavnosti, ki bi svoje delo začel s pripravo anketnega vprašalnika, s katerim je mogoče ugotoviti interesna področja učencev. Anketo bi opravil ob koncu šolskega leta za naslednje leto. Po mojem mnenju to fazo na škodo učencev v marsikateri šoli preskočijo. Temu sledi ugotavljanje prostorskih in kadrovskih možnosti za izvedbo, nato pa predstavitev ugotovljenega stanja na občini ter iskanje rešitev in možnosti sodelovanja tako z materialnega, prostorskega kot kadrovskega vidika. Pri iskanju rešitev bi se bilo potrebno v večji meri povezovati s šolami v bližnji okolici.

Menim tudi, da bi šole v prihodnje morale ponuditi več takih interesnih dejavnosti, pri katerih bi se otroci lahko sprostili, družili z otroki s podobnimi interesi ter se ustvarjalno izražali. Večina interesnih dejavnosti ne bi smela vključevati elementov storilnosti, ki se v sedANJI družbi žal pogosto vtihotapijo in vtkejo tudi v interesne dejavnosti. In ne pozabimo – kvalitetno preživljanje prostega časa omogoča posamezniku osebnostno rast, spodbuja k vzpostavljanju kvalitetnih vzajemnih odnosov ter hkrati nudi vzvod za preprečevanje negativnih oblik vedenja in za odpravljanje različnih oblik zasvojenosti.

Literatura

- Balkovec Debevec, M. (2007). Šolske in obšolske dejavnosti v Sloveniji skozi čas in prostor. V N. Komljanec (ured.), *Interes zbudi dejavnost – zbornik prispevkov* (str. 6 – 14). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Bohanec, M. (2006). *Odločanje in modeli*. Ljubljana: DMFA – založništvo.
- Bohanec, M. & Rajkovič, V. (1995). Večparametrski odločitveni modeli. *Organizacija*, 28(7): 427 – 431.
- Drol Novak, Ž. (2007). Analiza razmer in predlogi sprememb pri izvajanju prenovljenega programa v zadnjem triletju OŠ. Dostopno na: http://www2.arnes.si/~aktivlj/dokumenti2/Analiza_devetletke-2-2005.pdf (21. 2. 2008).
- Ferbar, J. idr. (2003). *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Naravoslovje in tehnika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Florjančič, F. (2007). Tehnične interesne dejavnosti. V: N. Komljanec (ured.), *Interes zbudi dejavnost – zbornik prispevkov* (str. 60 – 63). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Gomboc, M. (2007). Potrebe učencev in interesne dejavnosti. V: N. Komljanec (ured.), *Interes zbudi dejavnost – zbornik prispevkov* (str. 82 – 86). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Greenleaf, W. T. (1993). *The Right Place at the Right Time. A Parent's Guide to Before-and After-School Child Care*. Reston: National Association of Secondary School Principals.
- Horvat, L. & Filipič, M. (2000). Interesne dejavnosti – koliko in kdaj, da otrok ne bo preobremenjen. *Otrok in družina*, 9: 20 – 21.
- Južnič Sotlar, M. (2006). Otroci in interesne dejavnosti. Dostopno na: http://www.bambino.si/otrok/sola/otroci_in_interesne_dejavnosti (14. 8. 2007)
- Komljanec, N. (2004). Vpogled v razvoj interesnih dejavnosti v Sloveniji. V: Vendramin, V. (ured.) *Izvenšolska dejavnost učiteljev* (str. 80 – 89). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Oblak, B. idr. (2002). *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja. Glasbena vzgoja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Schwartz, W. (1996). *A Guide To Choosing an After-School Program. For Parents/about Parents*. New York: ERIC Clearinghouse on Urban Education.
- Skalar, V. (1992). *Prosti čas mladih*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Stoppard, M. (1998). *Kaj zmore vaš otrok: odkrivajmo in razvijajmo otrokove naravne potencialne*. Ljubljana: DZS.
- Zakon o osnovni šoli. Ur. l. RS, št. 12/1996.
- Zavod RS za šolstvo. (2007). Interesne dejavnosti za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Dostopno na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/pdf/interesne_dejavnosti_koncept.pdf (14. 8. 2007).

Matea Curkova je profesorica razrednega pouka. Dvanajsto leto poučuje na OŠ Ferda Vesela v Šentvidu pri Stični. Trenutno je mentorica bralne značke in interesne dejavnosti Izrazni ples. Na območni reviji plesnih skupin se je z učenci prej omenjene interesne skupine dvakrat uspešno predstavila. Vodila je tudi glasbeni, računalniški in prometni krožek, sodelovala v projektu Knjigobube ter v mednarodnem projektu Pasavček. Na Fakulteti za organizacijske vede v Kranju nadaljuje s podiplomskim študijem.

Vladislav Rajkovič je redni profesor in predstojnik Laboratorija za odločitvene procese in ekspertne sisteme na Fakulteti za organizacijske vede, Univerze v Mariboru ter raziskovalni sodelavec Odseka za inteligentne sisteme na Inštitutu »Jožef Stefan«. Njegovo področje so računalniški informacijski sistemi s posebnim poudarkom na uporabi metod umetne inteligence v procesih odločanja ter vzgoje in izobraževanja.